

Això era i no era Enric Valor

El passat dia 13 de gener, dijous, moria a la ciutat de València l'escriptor Enric Valor, una de les figures cabdals de la llengua catalana d'aquest segle. Valor va ser el viu retrat d'un homenot que va estimar intensament la seua terra, la seua llengua i el seu país.

Enric Valor i Vives va nàixer al bell mig de la Foia de Castalla, l'any del 1911, quan el segle amb prou feines anava a la gatameu i els seus pares, els Valor i Vives, encara disposaven d'una bona hisenda. Aquells eren dies de carestia en una terra de secà, massa assolada pel sol i la ignorància, on part de la família d'Enric havia fet cap uns anys

abans. El seu pare era fill de Penàguila i el seu avi, Roc Vives, procedia d'una nissaga acabada de Dénia.

Eixut i espigat, Enric es va criar de ben petit a la Foia de Castalla i als seus topants. Als quals, de jovenet i ja esperonat per la dèria literària, els traçaria un primer retrat paradisiàc, que resava així: "La banda nord i oest d'allò que avui

es diu –mal dit– 'província' d'Alacant és tota muntanyenca; presenta diverses foies isolades, com a valls més o menys petites, i allí dins es recolzen més i més pobles valencians i amants de lo seu, que ofrenen el doble interès de lo pintoresc i de lo patriòtic", va escriure Valor a principis dels anys trenta. La Foia de Castalla va esdevenir, amb el pas del temps, un lloc

ARXIU / RAFA GIL

Enric Valor, en l'homenatge al mecenes cultural Joaquim Maldonado.
D'esquerra a dreta, Valor, el periodista Francesc de Paula Burguera, l'escriptor Joan Fuster, Joaquim Maldonado i l'editor Eliseu Climent.

simbòlic ple de llegendes, un indret quasi imaginari per als valencians, on Valor es retirava per contemplar un país que havia d'estimar a manta.

D'aquella foia, feréstega i verge, Enric va mamar la llengua pulcra i dolça, heretada dels seus pares. Un valencià encisador que de seguida el va captivar i que va esdevenir l'estri de feina de la seua vida. Valor vivia aleshores en la fi del món. Allà, on l'idioma romania impol·lut i net de cap distorsió i tanmateix no era ensenyat a les escoles. Aquella anomalia, nacional si es vol dir així, la va suplir amb la lectura de la col·lecció sencera de la revista *L'Esquella de la Torratxa*, que el seu pare havia aplegat quan estudiava Filosofia i Lletres a Barcelona. Aquell català pre-fabrià, encara, ja li va servir per adonar-se que allò que brollava de la seua boca s'hi podia escriure de debò, com s'escriuen tantes altres llengües.

Enric va ser, en aquest sentit, un nen privilegiat. A nou anys, quan va ingressar a l'escola, sabia llegir, que ja era molt en l'època, i a més en valencià. Posseïa també una biblioteca descomunal, atapeïda de volums i més volums, que la seua mare li recitava a poc a poc. Així, no va ser gens estrany que un jove Valor, encara sense barba, fullejara *Madame Bovary* i fruïra de la literatura de ben enjorn. L'ambient certament liberal i culte –el seu pare era seguidor de Canalejas– li va permetre amerar-se de cultura. No

en canvi, la fallida del comerç de vi provocada pel bloqueig comercial decretat pels alemanys durant de la Gran Guerra i que va ensorrar l'economia familiar.

Enric va percebre aquesta davallada amb molta delicadesa. Entenia que amb la solsideja del negoci

L'any 1926, la seua família es va traslladar per motius econòmics a Elda, on va trobar la primera feina i també el primer amor.

vinícola no tornarien mai els dies de fortuna i de somriures. No fa molts anys, encara va recordar que l'enfonsament dels vaixells, en aquell conflicte bèl·lic, va comportar que el vi es venguera més barat que l'aigua i que, per tant, el negoci familiar es veiera abocat al precipici. Aquella inesperada crisi li va impedir d'accedir a uns estudis universitaris. El seu pare, resignat per la impossibilitat de fer camí en Lletres, li va recomanar senzillament que fera carrera com a professor mercantil, en l'Escola de Comerç, on sempre tindria més eixida.

Aquella difícil situació no va deixar a Enric més remei que l'obstinació, ni més consol que atribuir-ho tot a la capriciosa força del destí. Tot i que el jove castallut havia vist malmesa la il·lusió d'aprendre lletres, sempre li va quedar l'alegria de gaudir de les seues aficions assilvestrades, com ara la lectura voraç i l'estudi de la selecta natura de la Foia de Castalla, la cacera i també els ocells, els seus cants, les herbes i, és clar, les olors del camp. Van ser unes aficions que no li van portar mai els gallets a casa, però que l'ompliren i el recomfortaren a cada moment de la seua joventut.

Sumida en plena decadència econòmica, la família va decidir donar un tomb radical al seu destí, un canvi que els salvara de la caiguda al buit on s'havien precipitat, acabada la Gran Guerra. L'any 1926 van deixar arrere el poble de Castalla i es van mudar a la veïna Elda, on el pare temptaria la fortuna amb una acadèmia d'estudis diversos. En aquella plaça d'arrel castellana, just en aquella ciutat, Enric va trobar el seu primer treball, a la secció jurídica de la Unió Nacional de Fabricants de Sabates. I també el seu primer amor, Mercedes Hernández, amb qui deu anys més tard es va casar.

No podia demanar més, ni es podia queixar d'aquell trasllat. I és que havia encadenat dos bons esdeveniments, feina i festeig, que trencaven de ple la tragèdia que els perseguia. A la feina, fins i tot, va progressar de seguida quan va ser enviat a Mallorca a organitzar una altra secció jurídica de la Unió de Fabricants. Valor no es va estar molt de temps a l'illa. Ni tan sols s'hi va poder establir, perquè els deures familiars l'obligaren a retornar a terres valencianes, per fer-se càrrec dels massos de Planisses i de Penàguila, que la seua tieta, germana del pare, els havia deixat en herència.

En tornar a la ciutat industrial d'Elda, Valor va entrar en contacte amb la CNT. El sindicat anarquista i el moviment obrer en el seu conjunt no vivien els millors moments, a les acaballes de la decrepita dictadura de Primo de Rivera.

Aquest fet, però, lluny de constituir un obstacle, va esperonar Enric a afiliar-se i a participar plenament en la vida sindical. En poc temps esdevingué l'apuntador de la companyia de teatre del sindicat i també el redactor de les crítiques teatrals als diaris locals. Valor es va estrenar d'aquesta manera en la vida pública, com un personatge públic més d'una societat que volia modernitzar-se. Per fer-ho li havia calgut alternar la feina a la patronal amb l'activisme obrer.

D'aquella militància anarquista, però, va evolucionar al compromís comunista, quan li va arribar a les mans, i gairebé sense adonar-se'n, un pamflet marxista que explicava que la lluita contra el capitalisme i contra l'imperialisme era, si fa no fa, el mateix fet. Aquesta revelació de tints divins va animar el seu esperit d'incansable lluitador a formar part del Partit Comunista. Transcorria l'any 1930 i les teoritzacions que provenien de la Unió Soviètica li van enraonar clarament l'opressió nacional que els castellans havien imposat severament al País Valencià. Una opressió que personalment vivia dia a dia quan s'expressava en la seua llengua i era rebutjat als carrers d'Elda.

Tot i que la Segona República no va copsar els somnis dels assedegats irrendempts, sí que va despertar una societat hibernada que reclamava més llibertat d'expressió. Els pamflets polítics, les revistes satíriques i els diaris d'informació van proliferar sense fre. I van constituir el millor i més desitjat escenari per a les ments més avesades en la lletra, entre les quals s'hi trobava Valor. El jove castallut no va desapropiar aquest caliu de llibertats i l'ocasió per trencar la mà i iniciar-se com a escriptor, quan l'escriptura no donava per a molt.

L'any 1932, Enric Valor va traslladar-se a Alacant, una ciutat vivament republicana que sortosament va potenciar qualsevol signe de revolta que naixia entre els seus il·lustres ciutadans. Una d'aquestes mostres de revolta fou la creació i la vertebració de l'Agrupació Regionalista Alacantina, que en

El 7 de maig de 1987 Enric Valor va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. El 1985 també va rebre el reconeixement de l'Ajuntament de València en el lliurament dels Premis Literaris Ciutat de València. (foto: Domènec Umbert)

La Segona República va despertar una societat hibernada que reclamava més llibertat d'expressió i que Valor no va voler desapropiar.

aquells atzarosos moments Enric Valor i altres companys van gestar i tirar endavant. L'Agrupació va ser un grupuscle polític de caire valencianista que reivindicava la unitat de tot el País Valencià enfront de les temptatives espanyoles que pregonaven el projecte suïcida de "Sudeste". Tot i que no va obtenir els resultats esperats, aquest partit va significar per al tímid valencianisme que s'estava configurant arreu del País Valencià un bri d'esperança per tal de continuar en la lluita. I va obrir una escletxa política, innovadora i quasi revolucionària al sud del país, que busca-

va llimar qualsevol recel en contra del cap i casal. Valor, a poc a poc, anava fent-se un lloc entre la minsa i paupèrrima classe intel·lectual preocupada per la identitat dels valencians.

Per aquelles dates vibrants, el jove escriptor va contactar amb el Centre d'Actuació Valenciana. També, en l'acte de cloenda de la III Setmana Cultural Valenciana, va conèixer i establir una duradora amistat amb insignes representants del valencianisme d'avantguerra com Carles Salvador, el financer Ignasi Villalonga i el filòleg Manuel Sanchis Guarner. Valor sabia captivar de seguida per la seua empena i el seu caràcter; un geni inquiet que va aprofitar per contribuir a remoure, a penes una mica, l'ensopit marasme cultural, hegemunitzat pels autors castellans.

Valor va saber alternar sàbiament aquest activisme compromès, amb les aportacions literàries, que publicacions com *La República de Les Lletres* o *El País Valencià*, *El Luchador* o *El Camí* li van publicar. Tal vegada aquestes col·laboracions van ser qualitativament millors, però les més emblemàtiques i recordades es van llegir a les pàgines d'*El Tio Cuc*, el setmanari

ARXIU / RAFA GIL

L'escriptor de Castalla va rebre l'homenatge d'Acció Cultura del País Valencià durant la celebració del 25 d'Abril de 1998. Milers de persones van participar en un acte reivindicatiu que va servir per ressaltar la figura de Valor com a lluitador per la llengua i la llibertat del país.

satíric d'Alacant per excel·lència dirigit pel llegendari Coloma Pellicer, des d'on Enric Valor va voler contribuir a normalitzar el valencià que s'usava al carrer i també en aquells fulls farcits sarcasme desinfectant. Les Normes de Castelló -les de 1932 que després el mateix Valor i altres filòlegs consolidarien- havien estat acabades de redactar i acceptades per un generós consens de la societat valenciana.

No hi ha dubte que la república havia encetat un procés de modernització de magnituds considerables, a l'escola, al carrer, als diaris i a tot arreu. Un procés tebi i innocent potser però que lentament anava donant fruits i que només la revolta militar va poder aixafar. En aquest sentit, la guerra va malmetre aquesta revifada cultural, literària i també política sense precedents i va escapar una societat que volia fer-se adulta. Enric Valor es va allistar l'any 1937 en les milícies republicanes, l'exèrcit que va perdre la partida. El jove escriptor sabia que no acabaria bé l'assumpte de la guerra, perquè tampoc no havia començat bé.

Curiosament, el dia de l'alçament havia enviat per tren a Barcelona l'única còpia de la seua primera novel·la, *El Misteri del 'Canadien'*, per tal que li la publicaren. Amb tan mala sort, que les pri-

Les tertúlies de l'Ateneu Mercantil van permetre a Valor posar-se en contacte amb Joan Fuster, Miquel Dolç, i Manuel Sanchis Guarner.

meres bombes franquistes van impedir que el convoi mai arribara a la seua destinació. Miquel Duran i Tortajada havia donat el vist-i-plau i havia gestionat l'edició. Mai no la va llegir ningú. Les bombes la van silenciar per sempre més.

Aquest silenci misteriós va perdurar una eternitat, quaranta anys, i va sumir en la desesperació Valor i tants altres escriptors que veien impossible continuar amb normalitat la seua tasca literària i la seua lluita pel valencianisme. El silenci va esdevenir així la condemna espiritual a la seua aposta republicana i el treball, l'única teràpia per no malviure. A la sòrdida postguerra, l'escriptor de Castalla va alternar, amb el seu germà, diver-

sos negocis per guanyar-se el pa. No li quedava altre remei. Ho havia perdut tot.

Tot, excepte la seua afició voraç per la lectura, que conservava de ben petit, i que cada tarda l'obligava a visitar la biblioteca de l'Ateneu Mercantil de València. Ací, entremig de les seues lectures, Valor va fer amistat amb Joan Senent, prohombre valencianista que anys més tard fundaria la revista i l'editorial Gorg. La biblioteca d'Enric, amb molts volums heretats dels pares, havia estat saquejada en plena guerra i no conservava cap d'aquells llibres que la seua mare li recitava de xiquet. L'assiduïtat a l'Ateneu, el va introduir en les tertúlies de l'època que Adlert i Casp organitzaven, i a les quals assistien Joan Fuster, Miquel Dolç, Emili Beüt, Josep Iborra o Manuel Sanchis Guarner, entre d'altres.

La postguerra havia reduït el camp d'actuació del nacionalisme, com a molt, a les manifestacions folclòriques. El valencianisme no atemoria gens les autoritats franquistes, que, fins i tot, el saludaven com un regionalisme ben entès. En aquest sentit, i sense que els nervis dels capitostots falangistes s'alteraren un gra, van permetre que Lo Rat Penat impartira cursos de gramàtica valenciana. Uns cursos, quasi clandestins, que durant un llarg període van esdevenir l'única reserva on s'ensenyava la llengua prohibida.

Carles Salvador va proposar a Enric Valor que fóra un dels professors, i que també acompanyara Josep Giner, Soler i Godes i Ferrer i Pastor, en la Secció de Literatura i Filologia de Lo Rat Penat. Valor no havia estudiat lletres, i no podia atribuir-se la condició de filòleg, ni tampoc havia tingut previst dedicar-se a treballar la gramàtica valenciana. Això, però, lluny d'acovardir-lo el va esperonar a estudiar la llengua dels seus pares i a iniciar una llarga carrera de col·laboracions amb els més prestigiosos especialistes en català, com Sanchis Guarner o Joan Coromines. Una trajectòria prolífica on destaquen llibres com *Lea valenciano en diez días*, *Curso de Lengua Valenciana*, *Millorem el llenguatge*, *Curso*

medio de gramàtica catalana referida especialmente al País Valenciano o La flexió verbal.

Enric Valor, sense explicar-se ben bé com, es va convertir en una de les autoritats lingüístiques més solvents de les nostres terres. La seua tasca callada i rigorosa va animar molts joves universitaris, ara ja majors, a preocupar-se per aquella llengua que no portava malfiances de ponent. Modest i humil, va confessar que mai havia desitjat fer-se ric ni ser lingüista, que només li havia interessat escriure novel·les i que si va treballar en altres tasques ho féu per sentit cívic i compromís amb la seua gent.

A Valor sempre li va quedar la ranca de no ser apreciat com un veritable novel·lista. Tenia la sensació que només se'l considerava socialment per ser un gramàtic i no per l'obra literària. Aquesta frustració la va assossegar des que va publicar l'any 1950 la seua segona novel·la, *L'ambició d'Aleix*, que la censura, tenebrosa i implacable, del règim de la ignomínia va rebutjar perquè narrava un adulteri pecaminós. La novel·la no es va editar fins deu anys després i el retardament d'aquesta publicació li va entrebancar la producció de grans relats, escassa d'altra banda.

Mentrestant, el narrador de Castalla es va dedicar a arreplegar i a contar els somnis i les llegendes de la nostra tradició popular, dels nostres pobles eternals. Transcorrien els anys cinquanta quan, animat per Sanchis Guarnier, es va llançar a la preparació dels primers volums de *Rondalles valencianes*, que la seua privilegiada memòria i la seua curiositat impenitent havien recollit des de petit. L'editorial Torre, de Xavier Casp i Miquel Adlert, va fer possible que veieren la llum aquests contes inèdits i que un tros imprescindible de la cultura popular valenciana no es perdera mai entre l'oblit dels morts.

No només, però, va publicar en aquesta mítica empresa de Casp i Adlert. També ho va fer a l'Estel, d'Adolf Pizcueta i a Gorg, de Joan Senent. Valor sempre va editar a València i no fa anys va reconèixer que això constituïa un acte d'heroïcitat i també de cabuderia, per

Cerimònia d'investidura d'Enric Valor com a doctor honoris causa per la Universitat de València, el desembre del 1993. Valor és doctor honoris causa per quatre de les cinc universitats valencianes i per la Universitat de les Illes Balears.

tal com molts foren els valencians que haguera d'anar a Barcelona a publicar les seues obres.

Aquells seixanta no li serien del tot afortunats. La col·laboració que va mantenir amb diverses entitats com Omnium Cultural, en aquells moments clandestines i il·legals, el

va portar directament a la presó durant dos llargs anys. Havia jugat amb foc i s'hi va cremar.

Amb l'adveniment de la democràcia, Enric Valor va començar la seua trilogia, el *Cicle de Cassana*, un viatge iniciàtic gairebé memorialístic per les comar-

FUNDACIÓ BARTOLOMÉ MARCH SERVERA

VIII PREMI DE NOVEL·LA CURTA JUAN MARCH CENCILLO

DOTACIÓ: 1.000.000 PTA.

*Convocatòria per a la recepció d'originals
escrits en qualsevol
de les dues llengües oficials
de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears,
l'extensió dels quals no ha de ser major
dels cent deu folis
ni menor dels setanta-cinc.*

*Han de trametre's tres còpies abans del
31 de març del 2000.
El jurat emetrà la seua decisió el primer dijous
del mes d'agost.*

El VII Premi de Novel·la Curta Juan March Cencillo
fou concedit a
Julio Ortega per l'obra *Habanera*.
Editada per Bitzoc.

Fundación Bartolomé March Servera. Carrer del Conquistador, núm. 13
Tel. (971) 72 28 29. Fax (971) 72 58 03 Palma de Mallorca 07001

Imatge de la capella ardent instal·lada al Paraninf de la Universitat de València el passat 13 de gener. Nombroses personalitats del món de la cultura s'hi van acostar per donar l'últim adéu al que ha estat un dels escriptors en llengua catalana més importants del segle.

ques del sud i per la seua Foia de Castalla, que va esdevenir la darra gran tasca de l'escriptor. El seu treball gramatical havia minvat a poc a poc. Valor es feia vell i, amb prou de feines tenia temps per preocupar-se de traduir les seues rondalles i d'acabar la trilogia.

La democràcia, sortosament, el va guardar amb premis i més reconeixements públics per la seua dedicació insubornable a favor de la recuperació i normalització de la seua llengua i per no deixar perdre la tradició popular del seu país. Així, i entre d'altres sentits homenajes, va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, l'any 1987, la Creu de Sant Jordi, l'any 1992, i el doctorat honoris causa per la Universitat de València, l'any 1993.

Valor va esdevenir un personatge públic, com ho havia estat feia anys, i un referent clar del compromís valencianista, que la

guerra havia emmutit. Se sentia viu i amb ganes de lluitar pels seus ideals. Va tornar a remoure, amb altres companys de viatge, el món cívic, tal com ho va fer modestament durant la República. En aquest sentit, va participar en la creació d'Acció Cultural del País Valencià; va ser president d'honor del Bloc de Progrés Jaume I i, darrerament, s'havia afiliat al Bloc Nacionalista Valencià. Eren al capdavant unes mostres més del seu gest de revolta que el van caracteritzar.

Aquesta transcendència pública li va provocar en els darrers anys de la seua vida més d'un maldecap. Figura reputada del nacionalisme, va rebre les malicioses ires de la caverna indígena i, fins i tot, del Partit Popular, una formació que, per mitjà de la Conselleria de Cultura, va impedir que l'institut de batxillerat de Castalla, el seu poble natal, du-

guera el nom de l'escriptor. Ell, naturalment, es va mantenir al marge de la falsa polèmica. No es va queixar ni va reclamar res.

Tampoc no es va queixar ni va reclamar res quan els sectors més conservadors de la dreta valenciana s'escarotaven per la iniciativa d'Esquerra Unida de proposar Enric Valor per al pare dels premis literaris, el Premi Nobel. Tot i que després van ser les diputacions de València i d'Alacant les que es van afegir a la festa, amb l'objectiu de mostrar la seua cara més amable, el govern popular no semblava disposat a deixar que un escriptor en llengua catalana es convertira en l'escriptor més important del País Valencià.

Enric Valor no va ser metge, ni notari ni advocat. Va ser, senzillament, un senyor dels de barret i corbata, que va marcar una època en la història recent dels valencians i que va aconseguir el nomenament de doctor honoris causa de quatre de les cinc universitats valencianes i de la Universitat de les Illes Balears. Al nostre escriptor, com a Sanchis Guarner, només li va preocupar el futur de la nostra llengua. Un neguit que públicament el va resumir així: "La pèrdua d'un idioma no constitueix la destrucció física d'un poble, sinó la del seu esperit, la del seu geni secular, la del seu pensament original." Valor no descansava mai, conscient d'aquest perill.

Enric Valor va ser nomenat doctor honoris causa per la Universitat Politècnica de València el passat 22 de desembre, en la que va ser la seua darrera aparició en públic. L'escriptor va reconèixer, com en tants altres actes d'homenatge que es van prodigar en els darrers anys de la seua vida, que els valencians estaven obligats moralment a contribuir a l'ús, cura, respecte i difusió del nostre català, el valencià. Valor va ser un reflex cert d'aquesta obligació, el viu retrat d'un homenot que va estimar a intensament la lletra, la seua llengua i el seu país.

Salva Giménez